

MILIJAS STANIĆ, DAMNJAN MORAČIĆ: JEZIČKO-PRAVOPISNI SAVETNIK,
»Rad«, Beograd, 1981, str. 440

U zadnjih nekoliko godina kod nas se pojavilo nekoliko knjiga koje su istovremeno i priručnik i savjetnik, a osnovna im je namjena nje govanje standardnog jezika, širenje jezičke kulture i podizanje nivoa lingvističkog obrazovanja. Autori takvih knjiga daju svoj doprinos rješavanju različitih jezičkih pitanja — najčešće se tretiraju problemi koje nameće svakodnevna jezička praksa, a iznesena materija treba prvenstveno da posluži kao pomoć svima koji žele i nastoje da kultivišu i usavršavaju svoj jezički izraz. Tako i literatura ove vrste postaje bogatija i raznovrsnija, tim prije što se u posljednje vrijeme pojavljuju i nove publikacije.

U takve knjige možemo svrstati i nedavno objavljeni *Jezičko-pravopisni savetnik* Milije Stanića i Damnjana Moračića, koji je namijenjen svima koji žele da pravilno govore i pišu. U tu svrhu treba da posluže sljedeći dijelovi »Savetnika«: *Teorijski deo, Pravopisni rečnik, Izrazi i fraze, Novopropisane merne jedinice i mere, Skraćenice* i *Gde se šta nalazi* (predmetni registar). Kratak Predgovor donosi još nekoliko bitnih obavještenja neophodnih za služenje ovom knjigom. U izradi priručnika u obzir su uzeti principi Novosadskog dogovora, s tim što su za sve neriješene ili netretirane slučajeve u Pravopisu (1960) davani savjeti koji se ne mogu smatrati definitivnim rješenjem. Autori nas još informišu da pored pravopisne problematike »Savetnik« razmatra i druga jezička pitanja, što znači da prilozi u knjizi nisu orijentisani samo na relaciju normativno i nenormativno, nego se odnose i na ljepotu jezika, na izražavanje, akcenat, tuđice, itd.

Veću polovinu knjige zauzima odjeljak *Teorijski deo*, sastavljen od niza kraćih ili dužih tekstova u kojima se razrađuju određeni problemi i teme. Iz onoga što je ponuđeno u ovom dijelu priručnika dá se zaključiti da je autor* imao bogat i raznovrstan materijal pred sobom prilikom stvaranja ovog dijela knjige. Mnogobrojni prilozi svjedoče o jednom svestranom i dugogodišnjem bavljenju autora mnogim pitanjima

* M. Stanić je autor ovog dijela *Savetnika*.

našeg jezika i posjedovanju vanrednog iskustva kad je u pitanju pisanje članaka iz jezičke problematike. Kao rezultat te višegodišnje aktivnosti pojavio se i ovaj Teorijski deo Jezičko-pravopisnog savetnika u kojem su mnoga pitanja našeg jezika razmatrana i osvjetljavana sa svih strana.

Prilozi su naznačeni odrednicom ispod koje nalazimo sadržaj dat u vidu analize, objašnjenja ili savjeta... Najveći dio pitanja razmatranih u Savetniku direktno je povezan za pravopisnu problematiku. Autor je svjestan određenih stvari kad je ovo područje jezika u žiži bilo kojeg i kakvog razmatranja. Poznato je da pravopisna norma ne proističe iz prirode jezika — pravopis je rezultat dogovora. Na ovom je insistirano i u samom priručniku pa su autori u Predgovoru i naglasili da njihovi prijedlozi u pojedinim slučajevima nemaju snagu propisa. Za sada takve odredbe nisu normativne, već su samo prijedlog koji može biti i usvojen, a takođe i odbačen. Stav koji zauzme pojedinac o određenom problemu ne obavezuje nikoga, dok se određeno pravilo ne usvoji i tek onda postaje obaveza.

Poznato je, međutim, još nešto. Pravopisne norme nisu ustanovljene jednom za uvijek. One se povremeno moraju usavršavati i dograđivati. Jezičko-pravopisni savetnik ukazuje na to da sadašnje pravopisne odredbe nisu idealne, ponekad su komplikovane, ili su čak zastarjele zbog toga što se mnogo šta izmijenilo od vremena nastanka Pravopisa srpskohrvatskog jezika. U svakom slučaju, bolja i jednostavnija rješenja su nam potrebna. Spomenimo samo neke probleme! Kao neophodno u sadašnjem trenutku nameće se potreba unošenja više sistematičnosti u pisanju velikog slova, sastavljenog i rastavljenog pisanja riječi, određivanja kad provoditi fonetski princip u jednačenju suglasnika po zvučnosti, donijeti jednostavnija pravila u interpunkciji, itd. Savetnik ovakva pitanja još jednom postavlja na dnevni red. Zadatak je jezičke nauke da, koristeći se svim iskustvima nastalim u međuvremenu, počne ova pitanja dovoditi do prihvatljivijih rješenja.

Doprinos Savetnika je, bez sumnje, i u tome što će on u nizu situacija gdje je stručni savjet neophodan pomoći čitaocu da se snađe. U tim prilikama, bez obzira koliko je ogromna materija u ovoj knjizi, neće biti naodmet da se uvijek konsultuje i Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika. To, naravno, važi kod onih problema koji su i tamo obrađeni.

Drugi, takođe, obiman dio Savetnika jeste *Pravopisni rečnik** koji je praktičnog karaktera i direktno je vezan sa Teorijskim delom Jezičko-pravopisnog priručnika. Ovaj dio je na udarnom mjestu u knjizi zbog činjenice da se tu izneseni slučajevi pravilno: nepravilno, a osim toga korisnike priručnika će ovo najčešće i zanimati pošto će mnogi željeti da brzo dobiju obavijest o onom što ih interesuje. »Sve što je pravilno, književno — štampano (je) crnim (masnim) slovima ili kurzivom, ono što je nepravilno, neknjiževno — običnim« — kažu autori u predgovoru.

Kao što Teorijski deo naznačava da se mnoga pitanja još uvijek smatraju otvorenim i neriješenim, tako i Pravopisni rečnik ponavlja ne-

* Autor mu je Damijan Moračić.

ke dileme koje su već postojale i u rječniku Pravopisa iz 1960. godine, pošto tamo takođe neka rješenja daju mogućnost da zainteresirani određenu uputu protumači dvojako. Na primjer, u Pravopisnom rečniku Savetnika imenica *anđel* svrstava se u nepravilne oblike, mada nekoliko strana dalje *arhanđel* se uzima jednako pravilnim, kao i izraz *arhanđeo*. U Pravopisu iz 1960. pored oba slučaja stoji doslovce ovako: *anđel*, v. *anđeo*, *arhanđel*, v. *arhanđeo*. Postavlja se pitanje kako ovo iz Pravopisa protumačiti. Nigdje ne postoji odredba koja kaže da je *anđel* nepravilno, kaže se samo da je oblik *anđeo* običniji. U Savetniku je drugačije rješenje, pa je sigurno da odrednica v. (vidi) može da stvori zabunu, pošto ona daje mogućnost da se protumači kako je oblik na koji se njome upućuje pravilniji.

S druge strane, nameće se i pitanje kako postupati sa onim riječima kojih nema u Pravopisu iz 1960. godine. Tu su još i dijalekatski oblici koji su u razgovornom jeziku postali frekventni (na primjer: *brijam* se pored pravilnog *brijem se*), ali nisu verifikovani pravopisnom normom. Ta i slična pitanja zaista sve više zahtijevaju svoje rješavanje.

Mnogi prilozi u Savetniku posvećeni su i pitanjima širenja jezičke kulture, tako da je ova knjiga i poseban vid nastojanja da se kultivise jezički izraz. Inače, autori su u svim prilikama skretali pažnju na to kako je dobra jezičko-stilska oblikovanost izraza neophodna. Jasnost, logičnost i preciznost u izražavanju izostaju u svakodnevnoj praksi, pa je i tome posvećeno dosta prostora u priručniku. Poznata je činjenica da sve ono što je nejasno, nelogično i neprecizno dovodi do nedoumica — stvaraju se smetnje u komunikaciji, a ostvarivanje sporazumijevanja je osnovna namjena jezika kojim se služimo.

A sada nešto o rasporedu i organizovanju materijala u *Savetniku*. Prilozi naslovljeni odrednicom u Teorijskom delu svrstani su abecednim redom, kao u enciklopediji, što, po mišljenju autora, čitaocu pruža priliku da o određenom pitanju nađe najpotpuniju informaciju. Svjesni činjenice da odrednica ne ispunjava svoju funkciju do kraja, pošto čitalac često ne bi mogao samo na osnovu nje pronaći pravu obavijest, autori su oformili i *Predmetni registar* (gde se šta nalazi).

Prava bi sreća bila da su svi problemi ovim riješeni. Mora se reći da je šteta što su autori željeli pošto-poto *Savetniku* dati formu enciklopedije iz jednostavnog razloga što i pored Predmetnog registra, informaciju o nečem moramo tražiti na više mjesta. Dovoljno je pogledati gdje nas sve autori šalju po znanje, pa se uvjeriti da zainteresirani mora pročitati i pet priloga da bi našao, na primjer, kojim slovom se piše naziv naselja. Tako se, naravno, nepotrebno produžava put do tražene informacije.

Možda su se autori za ovaakvo grupisanje materijala odlučili zbog pomisli da bi *Jezičko-pravopisni savetnik* uređen na drugi način gubio od neke svoje originalnosti, pošto bi sličio na druge publikacije ove vrste. No, bez obzira na ovo, pogodnija rješenja su se mogla naći, pošto bi sistematičnije sredena građa u svakom slučaju svima više odgovarala — i autorima i korisnicima *Savetnika*. Svima je poznato da se ljudi ne služe ovaakvim knjigama za savlađivanje materije, nego zbog dvoumljenja i nesigurnosti u pojedinim situacijama, pa u takvoj prilici u njima

traže pomoć. Većina nema vremena da čita sve — interesuje se direktno samo za taj trenutni problem. Iz toga proizilazi da je bilo potrebno pronaći jedinstvenija i praktičnija rješenja. Ovako ostaje činjenica da će najuporniji ipak doći do savjeta i obavještenja, ali ne smijemo smetnuti s uma da ni upornih nemamo dovoljno baš kad je u pitanju jezik i problemi vezani uz njega.

Ovaj problem oko komponovanja građe ne završava se samo na ovome. U dosta priloga predstavljeno je samo ono što se traži naznakom iznad samog teksta — autor je u tim prilikama direktno analizirao i objasnio problem. Ponekad je, međutim, sadržaj ispod odrednice u Teorijskom delu preopširan, a bez toga je moglo biti. Utisak je da se u razmatranju problema iskoristi prilika, pa se autor ne ograniči samo na ono što se traži. Zbog toga u tekstu ima pojedinosti koje su mogle egzistirati i kao zaseban odjeljak. Bolje je bilo da su ti opširniji prilozii razbijeni na kraće cjeline, a zatim uvršteni kao zasebna jedinica Teorijskog dela. Sigurno je da bi na taj način priručnik bio funkcionalniji i sistematičniji. Ovako se može pomisliti da su prilozii rađeni ranije bez namjere da će ikad ući u ovakav savjetnik, pa je izostalo njihovo prilagođavanje potrebama priručnika.

Mogla su se izbjeći i česta ponavljanja već jednom kazanih stvari. Izgleda da su i autori ovoga bili svjesni, pa otuda i ono pravdanje u Predgovoru da su ponavljanja, u stvari, u funkciji boljeg savlađivanja materije. Čini se, ipak, da se ovo ne može na taj način opravdati.

Na kraju, treba reći i to da se mora imati na umu kako su potrebni vanredni napori prilikom oformljenja ovakvih vrsta knjiga, određene stvari se čak bolje vide nakon izlaska same knjige, a, takođe, i posmatranjem iz drugog ugla — ili, bolje rečeno, očima čitaoca. Valja zaključiti da, i pored pokazanih slabosti i nedostataka samog priručnika, on može poslužiti svojoj namjeni. Materijal u njemu je ono što je potrebno za usavršavanje ličnog izražavanja i pismenosti. Pored toga, ova knjiga još jednom signalizira kako postoji niz pitanja iz jezičke problematike koja su već dugo prisutna u svakodnevnom služenju jezikom, pa se ova knjiga može shvatiti i kao apel za njihovo konačno rješavanje.

Ibrahim Čedić